

Пашко Наталя Олександрівна,

аспірант,

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА

Автором проаналізовано теоретичні аспекти психологічних особливостей неповнолітніх, які зазнали насильства. Насильство впливає на всебічний розвиток неповнолітніх: фізичний стан, розвиток когнітивної, емоційної сфери та поведінку. Під час взаємодії з неповнолітніми важливо враховувати наслідки насильства при побудові взаємодії, налагодження контакту та організації допомоги.

Ключові слова: психологічні особливості, неповнолітній, види насильства, домашнє насильство, психологічна корекція.

На жаль, з сучасним українським суспільством пов'язана проблема насильства та зловживань. Особливо вразливими до насильства є діти та неповнолітні, які практично соціально вразливі та/або психологічно не здатні самостійно подолати проблему насильства. Насильство над неповнолітніми є болючою проблемою, яка дуже хвилює суспільство. Його можна розглядати в чотирьох категоріях, дві з яких не є буквально насильницькими, але також мають негативний вплив на неповнолітніх.

У світі поширена практика розрізняти фізичне, сексуальне і психологічне насильство та ігнорувати потреби неповнолітніх. Це інтерпретується як нездатність дорослих захищати та задовольняти основні потреби неповнолітніх, що негативно впливає на їх розвиток, стан психічного, фізичного та соціального здоров'я [1, с. 24-28].

Набуті риси особистості неповнолітніх, які зазнали насильства, можуть включати низьку самооцінку, тривожність, нематеріальну силу волі та потреби. Часто у таких неповнолітніх посилюється тривожність і страх, що створює агресію як компенсаторний механізм, бажання діяти всупереч вимогам. Такі ознаки, як пасивна позиція, підпорядкованість, боязкість, сприйнятливність до навіювання, замкнутість, підвищена сугестивність можуть бути біологічно та соціально зумовленими [2].

Зосереджуючись на домашньому насильстві щодо неповнолітніх, як правило, саме неповнолітні не мають права на задоволення своїх базових потреб у сім'ї (переважно емоційне прийняття, потреба у самоствердженні). Згодом у таких дітей формується занижена самооцінка, жертвовність, почуття провини, сором'язливість перед сімейним розбратом, відповідальність за п'яних батьків. Насправді, у випадках сімейних негараздів, конфліктів і розлучень у

неповнолітнього, як відомо, розвивається комплекс провини: він недостатньо добрий і не слухняний, тому ці негативні події впливають на його особистість у вигляді думки, що це сталося через нього [2].

Характер та глибина особистого насильства неповнолітніх через переживання насильства з боку близьких людей залежить від таких особливостей неповнолітнього, як вік, рівень розвитку, риси особистості, та особливостей насильника, зокрема тривалості, частоти та тяжкості насильства. У своїй найбільш поширеній формі ці розлади визначаються як пов'язані з когнітивною, емоційною та поведінковою сферами особистості.

Розроблено загальну модель психологічної корекції особистості неповнолітніх, які зазнали насильства. Сюди входить [3]:

1. Травматичний стрес, усунення (або полегшення) дискомфорту; емоційне виправдання-примирення зі своїми емоціями; формування емоційної стійкості та саморегуляції.

2. Усунення ознак соціальної дезадаптації, формування нових життєвих навичок і форм реагування. Це сприяє активності та самостійності неповнолітніх, розширює коло соціальної взаємодії дітей.

3. Зміна ставлення до себе, своїх дій, формування відповідного ставлення до себе та інших. Корекція самооцінки (формування впевненості та самооцінки), відновлення довіри, позитивної відкритості собі та іншим.

4. Орієнтація на майбутнє. Формування стратегій подолання стресу та розробка та інтеграція конкретних критеріїв безпечної поведінки.

Серед неповнолітніх, які зазнають домашнього насильства, психологи зосереджують увагу на таких характеристиках, які є вродженими або біологічно обумовленими і їх можна відрізнити від набутих – переважно сімейних впливів, сформованих вихованням або соціальними умовами розвитку. Як біологічний фактор можна виділити певні типи нервової системи за співвідношенням збудження і гальмування. Як правило, це неповнолітні з підвищеною збудливістю, незрілістю психологічних захистів, фізичними чи розумовими вадами, інвалідністю, а іноді й неадекватними розумовими здібностями. Усі інші ознаки, перераховані експертами, можуть відображати батьківське ставлення до дитини, насамперед емоційне прийняття чи неприйняття, підходи до виховання (сімейні цінності, авторитет чи демократичні тенденції), загальний характер сімейних взаємодій (розподіл сімейних ролей, способи спілкування, способи дій у конфліктних ситуаціях) [2].

Таким чином, встановлено, що неповнолітні, які зазнали насильства, характеризуються такими емоційними проблемами, як тривога, розчарування, страх, а іноді і агресія. Першочергово для вирішення цієї проблеми неповнолітнім необхідно надати можливість вивільнити свої приховані емоції,

біль, образу, розчарування від такої ситуації. Варто також створити дружню атмосферу довіри, відкритості, безпеки, прийняття, взаєморозуміння та радості спілкування, для неповнолітніх, які зазнали насильства. Потім можна приступати до корекційної роботи, спрямованої на розуміння свого емоційного світу та почуттів інших. Неповнолітнім часто потрібно розповісти про насильницьку ситуацію, в якій вони опинилися, щоб емоційно відреагувати на накопичений досвід. Використання цієї техніки допомагає відчувати себе почутим, легалізувати травматичний досвід, а натомість отримати емоційну підтримку та прийняття від психологів тощо.

Список використаних джерел

1. Довідник з реабілітації та реінтеграції дітей, постраждалих від торгівлі людьми, та проведення наради з випадку (кейсконференції) / укл. А. Ігнат'єва, О. Кальбус, Е. Мручковська. Київ; Чернівці: Книги – XXI, 2010. 116 с.
2. Мустафаєв Г.Ю. До проблеми соціалізації молоді: соціально-психологічна характеристика осіб, які зазнають насильство в сім'ї. Проблеми соціально-психологічного супроводу навчального процесу у вищих закладах освіти: збірник наукових праць. Під ред. Н. В. Ківенко. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2013. 132 с.
3. Максимова Н.Ю., Манілов І.Ф., Грись А.М. та ін. Теоретико-методологічні засади психологічної корекції особистості соціально дезадаптованих неповнолітніх: монографія / за ред. Н.Ю. Максимової. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 258 с.